Castell de Besora des de Santa Maria de Besora. Foto de Jordi Gironès

Geografia i medi natural

El castell de Besora corona un altiu turó, situat a ponent del poble de Santa Maria de Besora, i a una altitud de 1.023 metres.

El seu emplaçament és molt estratègic, tal com es pot comprovar des del mateix castell que domina una dilatada panoràmica de les muntanyes del Ripollès, al nord, de la Serralada Transversal, a l'est, i de la Plana de Vic i les muntanyes que l'envolten, a ponent i al sud.

El turó del castell és precisament una prolongació a l'oest de l'esmentada Serralada Transversal amb un substrat geològic constituït per margues eocèniques i un domini de vegetació que correspon al roure martinenc amb sotabosc de boix, si bé al vessant nord, molt obac, hi trobem un bosc caducifoli mixt amb faigs, blades, moixeres, trèmols i avellaners. Al casal de Montesquiu, però, el domini correspon a la pineda de pi roig amb boix amb alguns roures.

La història

Les primeres notícies del «castro Bisora» i «castro Bisaura» daten dels anys 885 i 887, en temps de Guifré el Pilós. El primer document en què consta una referència més concreta sobre Besora data del 898 quan el bisbe Gomar de Vic consagrà les esglésies de Santa Maria i Sant Quirze per sol·licitud de l'abadessa Emma del monestir de Sant Joan de Ripoll (dit més tard de les Abadesses). A partir d'aleshores, les dues parròquies de Besora formaran part de la dotació del monestir de Sant Joan. Cal precisar que aquesta primitiva església parroquial de Santa Maria era la de dalt del castell i de la qual encara en queden ruïnes del segle XI.

La primera notícia documentada del castell data del 921 amb motiu d'una venda a l'abadessa Emma d'un terreny propietat del «castro Bisaura» (el mot Bisaura ha acabat denominant la regió natural de l'entorn de Sant Quirze de Besora).

En l'aspecte civil, el domini del terme de Besora pertanyia als comtes de Barcelona, els quals tenien a Besora un cavaller amb títol de «vicarius» o veguer. De fet, era el senyor dels termes i castell.

El primer senyor conegut de Besora s'anomenava Ermemir (975) i estava casat

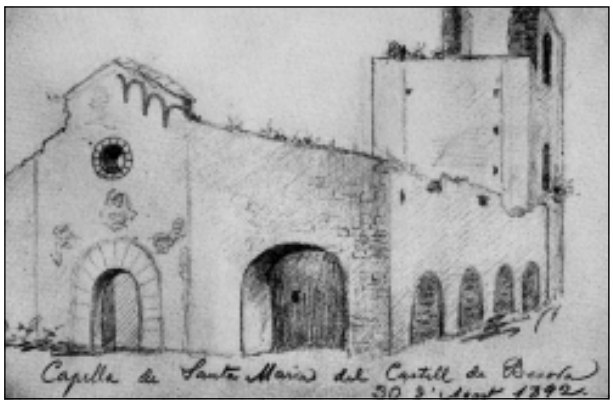

Dibuix fet per Puig i Cadafalch l'any 1892

amb Ingilberga que, vivint el seu marit, tingué una filla natural amb el comte Oliba «Cabreta» de Cerdanya que es digué Ingilberga i que fou la darrera abadessa de Sant Joan. Els fills d'Ermemir foren Gombau de Besora, Oliba (bisbe d'Elna entre 1014 i 1027) i Emma Ingilberga (esposa de Guifré de Balsareny i mare de Guillem de Balsareny, que fou bisbe de Vic entre 1046 i 1076).

Gombau de Besora esdevingué l'home de confiança i amic incondicional de la comtessa Ermessendis, muller del comte Ramon Borrell, que fou un dels personatges més importants de la política catalana des de finals del segle X fins a la meitat del XI. Gombau heretà d'Ermemir els castells de Besora, Curull i Torelló i, per la seva relació amb la casa comtal barcelonina, va ampliar els seus dominis amb els castells de Pacs i de Cubelles, Eramprunyà, Montornès, Montbui, una quarta part del Far (Vallès) i feus i alous destacats a les Franqueses, Samalús, Cardedeu, Sentmenat i Cerdanya. Gombau manà fundar el monestir de Sant Miquel del Fai (997 al 1006) i fou nomenat almoier del comte de Barcelona.

L'any 1018, la comtessa Ermessendis, aleshores vídua, infeudà el castell de Besora al comte Guifré de Cerdanya i després al comte de Besalú Bernat «Tallaferro». L'octubre del 1023, Ermessendis empenyorà, com a garantia de pau, diversos castells al seu fill Berenguer Ramon I, entre ells el de Besora, i aquest nomenà marmessor seu a Gombau (1032), Gombau va morir el 1050 i tingué tres filles; la primogènita Guisla, o Guilla, es casà amb Mir Geribert, el «príncep d'Olèrdola», que s'enfrontà en terres del Penedès amb els comtes barcelonins.

L'any 1058, el clergue Vivani regia el terme de Besora després que Gombau hagué passat al seu nebot Guillem de Balsareny els castells de Besora, Curull i Torelló, i aquest posés per veguer Vivani.

L'any 1059, els esposos Mir Geribert i Guilla renunciaren la possessió del castell a favor dels comtes Ramon Berenguer I i Almodis, i aquests el passaren l'any 1072 a la casa dels Montcada.

El 1136, Ramon Berenguer IV encomanà diversos castells, entre ells el de Besora, al gran senescal Guillem Ramon. Més endavant, els feudataris o castlans adoptaren de nou el locatiu de Besora amb el retorn del conegut nom de Gombau de Besora entre els successors (1201).

Durant el regnat del rei Jaume el Conqueridor, Guillem de Besora concorregué a la conquesta de València (1238). El 1243, Ramon de Besora celebrà una concòrdia amb Ramon de Milany a causa d'unes disensions, tot i que posteriorment descendents dels Besora i dels Milany arribaren a casar-se.

El 1276, el rei Pere el Gran ordenà que es tornés a Gastó de Montcada, vescomte de Bearn, la potestat del castell de Besora, si bé el 1285 el monarca reclamà la possessió de Besora i Curull per a la corona.

El 1324, Jaume de Besora i la seva muller donaren a Dalmau de Sorribes la batllia del seu castell de Besora, la qual havia exercit el difunt Arnau de Malla.

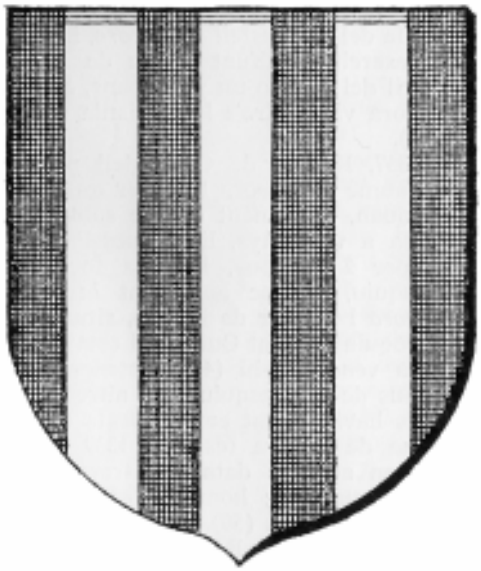

Escut dels Besora

Castell de Besora l'any 1997. Foto de Jordi Gironès

L'any 1329, els comissaris reials embargaren al senyor de Besora tots els honors, censos i pertinences del terme del castell a causa de les seves desastroses finances.

A partir d'aquí, la possessió del castell s'alternà entre els senyors de Besora i els comtes-reis catalans (Pere III el Cerimoniós, Joan I, Martí l'Humà i Ferran I d'Antequera). En alguna d'aquestes ocasions mitjançant una venda (1381) i sempre a través del veguer de Vic que actuava en nom del rei.

La casa forta o *domus* de Montesquiu consta documentalment a partir del 1337 amb motiu d'una venda oferta per Ramon de Conanglell a Jaume de Besora, a causa probablement d'un empenyorament. Aquesta casa forta fou inicialment, i amb tota probabilitat, una torre de vigilància, situada estratègicament prop del camí que conduia al monestir de Ripoll. Depenia del castell de Besora i en el transcurs dels segles esdevingué un casal on acabaren residint els senyors de Besora.

Posteriorment, les famílies dels Canet i dels Peguera esdevingueren senyors de Besora.

Durant la guerra entre la Generalitat i el rei Joan II, el castell visqué jornades agitades amb l'ocupació dels pagesos el 1462 i dos anys després pels capitostos Verntallat i Vilacetrú, que feien costat als remences i al rei. El sotsveguer de Vic organitzà aleshores una expedició per apoderar-se del castell, però fracassà per la seva condició inexpugnable.

Acabada la guerra, el rei Joan II (1463) manà respectar els drets de Bernat de Peguera, senyor de Besora i Montesquiu, i dictà que la família Descatllar no fos mai desposseïda dels seus drets sobre «casa e força de Montesquiu». Els Descatllar acabaren essent senyors del castell i varvessors de Besora i senyors de Montesquiu. Narcís de Descatllar esdevingué marquès de Besora (vers el 1699).

Durant l'alçament català contra Felip V, el castell de Montesquiu serví per tancar-hi presoners borbònics.

La família dels Santa Coloma passà a tenir la possessió del patrimoni Descatllar (1770).

L'any 1759 fou inaugurada l'església actual de Santa Maria de Besora al Pla de la Teia restant l'església del castell com a santuari marià fins a la seva decadència iniciada el 1839 quan la imatge de Santa Maria del Castell fou baixada al poble de Santa Maria de Besora.

El castell de Besora l'any 1967. Foto extreta dels «Castells Catalans» de Rafael Dalmau.

L'edifici i la història final

L'historiador Carreras Candi publicà el 1892 una sèrie de dades sobre el castell de Besora i la seva decadència física, la qual s'ha anat agreujant amb el pas del temps fins quedar només restes de murs del castell i de l'església romànica que encara conserva l'absis i algunes faixes llombardes al cos lateral.

El casal de Montesquiu ha tingut més sort en ser comprat pel barceloní Jeroni Juncadella i Casanoves, essent restaurat del 1917 al 1920 pel seu fill Emili Juncadella. La seva bona conservació també ha estat afavorida per haver estat habitat durant molt de temps i fins a èpoques ben recents. Aquest castell-casal passà a poder de la Diputació de Barcelona l'any 1972 per voluntat de la seva darrera propietària Mercè Juncadella.

Avui forma part d'una àrea anomenada Parc Natural del Castell de Montesquiu, integrada dins la xarxa de parcs de la Diputació de Barcelona.

Accés a internet:
http://www.diba.es/parcsn/parcs/index.asp?Parc=1

Nota: per fer aquest escrit he recollit la major part de la informació històrica del Volum V de l'obra sobre els *Castells Catalans* publicada per l'editor Rafael Dalmau en la primera edició de l'any 1976.

Jordi Gironès i Vilardebò
gener de 2007

El castell i església l'any 1997. Foto de Jordi Gironès.

Castell-casal de Montesquiu fotografiat l'any 1997 per Jordi Gironès.

A sota, interior del castell de Montesquiu. Foto extreta d'un full informatiu.